

KS. WITOLD MALEJ

BIBLIOTEKA ARCHIDIECEZJALNA W WARSZAWIE

Biblioteka Archidiecezjalna przy Seminarium św. Jana w Warszawie (taką nazwę nosi na mocy postanowień synodu archidiecezjalnego z 1922 r., statut 165) ze względu na lokal, z którego korzysta, nazywa się Biblioteką Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie i ta nazwa uwydatniona jest na używanych obecnie pieczętkach.

Biuletyn Instytutu Bibliograficznego z 1953 r., ogłaszając wykaz polskich bibliotek naukowych według ich specjalizacji, pod numerem 670 zamieścił również Bibliotekę Warszawskiego Seminarium Metropolitalnego.

Historia Biblioteki Archidiecezjalnej wiąże się ściśle z przeszłością Seminarium Duchownego pod wezwaniem św. Jana Chrzyciela w Warszawie, które zostało erygowane 13 kwietnia 1682 r. i mieściło się w pobliżu Kolegiaty św. Jana i Zamku Królewskiego. Biskup poznański Stefan Wierzbowski dnia 12 stycznia 1684 r. erekcję tę zatwierdził.

Seminarium św. Jana już w pierwszym okresie swego istnienia posiadało bibliotekę, która zaspakajała potrzeby kształcącej się tu młodzieży duchownej. Były to przeważnie podręczniki z dziedziny bibliotyki, teologii, prawa kanonicznego, kaznodziejstwa i historii kościelnej.

W roku 1865 do Seminarium św. Jana zostały włączone dwa inne seminaria archidiecezjalne, a mianowicie Warszawskie Seminarium św. Krzyża i Seminarium Łowickie. Obydwa seminaria prowadzili Księża Misjonarze. Księgozbiory tych seminariów zostały również przekazane Seminarium św. Jana.

Połączone seminaria nie mogły się pomieścić w dawnym budynku przy dzwonnicy katedralnej i dlatego w marcu 1866 r. Seminarium św. Jana zostało przeniesione do poklasztornych pomieszczeń przy bernardyńskim kościele św. Anny¹.

Na skutek uprzednich starań ks. biskupa sufragana Pawła Rzewuskiego, na podstawie pisma księcia Czerkasowa głównego dyrektora Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, już w lutym 1866 r. Seminarium Archidiecezjalne św. Jana otrzymało na własność warszawskie biblioteki klasztorne Augustianów, Bernardynów, Dominikanów, Karmelitów Bosych i Trynitarzy. Z bibliotek tych, na mocy tej samej decyzji, pokazałą część książek przejęła Warszawska Biblioteka Publiczna.

¹ Por. ks. Wł. Kwiatkowski: *Biblioteka Archidiecezjalna przy Seminarium św. Jana w Warszawie*. Warszawa 1938. Z pracy tej częściowo korzystam w treści niniejszego artykułu.

W roku 1867 władze carskiego rządu rosyjskiego zamknęły Warszawską Akademię Duchowną, która miała swoją siedzibę w poklasztornym gmachu Karmelitów. I choć już 1 listopada tegoż roku Seminarium św. Jana wraz z biblioteką przeniosło się do lokalu zajmowanego uprzednio przez Akademię, to jednak biblioteki akademickiej nie mogło otrzymać. Rząd rosyjski chciał ją przenieść do Petersburga i przekazać Akademii Duchownej. Dlatego też całe 12 lat stała opieczętowana i nikt nie miał do niej dostępu. A gdy wysłano do Petersburga część książek i Akademia nie była z nich zadowolona, wówczas, za zgodą władz akademickich i arcybiskupa mohylowskiego, Warszawskie Seminarium św. Jana przejęło resztę księgozbioru.

Sprawą uporządkowania biblioteki seminaryjnej zajmował się w tym czasie ks. Władysław Knapiński a alumni seminarium w tej pracy mu pomagali. Kiedy w 1887 roku udawał się on do Krakowa, by na Uniwersytecie Jagiellońskim objąć katedrę Pisma Świętego, pozostawił skatalogowanych na kartach formatu pocztówkowego 14.000 książek. Nie pozostawił jednak po sobie następcy, który by chciał dalej jego dzieło prowadzić.

W latach 1905—1911 Biblioteką Archidiecezjalną opiekował się ks. Jan Niedzielski († 1924) a od 23 grudnia 1919 r. ks. prałat Kazimierz Kобрzyński († 1939), którego w ciągu ostatnich 5 lat życia w pracy tej wspomagał ks. Stanisław Niczyperowicz.

W skład Biblioteki Archidiecezjalnej wszedł również cały szereg bibliotek prywatnych; istnieje bowiem zwyczaj, że kapłani tutejszej archidiecezji testamentem przekazują swoje księgozbiory wspomnianej Bibliotece. Tak między innymi uczynili: ks. Antoni Tauer († 1910), ks. Alojzy Volkmer († 1919), ks. bp Władysław Szcześniak († 1926), częściowo ks. kardynał Aleksander Kakowski († 1938), ks. arcbp Stanisław Gall († 1942), ks. Aleksander Wóycicki († 1944), ks. Ignacy Grabowski (1950), ks. Jan Szlązak († 1951), ks. Aleksander Grabowski († 1955), ks. arcbp Szlagowski († 1956), ks. Władysław Osiński († 1957), ks. Józef Witek († 1958) i inni.

Do roku 1939 Biblioteka Archidiecezjalna posiadała 42.000 skatalogowanych książek, ale niestety po Powstaniu Warszawskim (1944) od nowa trzeba było rozpocząć katalogowanie księgozbioru.

Już w grudniu 1944 r. w zakrystii kościoła w Rokitnie koło Błonia można było ujrzeć zwały starych i nowych druków, a w pół roku później alumni Seminarium Warszawskiego, które naówczas mieściło się w pobliskim Czubinie, chodzili grupkami, by je porządkować i wybierać z nich przydatne do studiów. Częste wędrowki do tych resztek z trudem uratowanej Biblioteki Archidiecezjalnej chętnie odbywał również autor niniejszego artykułu.

Po uzyskaniu odpowiedniego upoważnienia Warszawskiej Kurii Metropolitalnej w Milanówku do ratowania księgozbioru przystąpił ks. prof.

Czesław Jakubiec. Odbił on najpierw w Leśnej Podkowie rozmowę z dyrektorem Muzeum Narodowego St. Lorenzem a następnie starał się o zezwolenie u niemieckich władz okupacyjnych w Sochaczewie. Wiele czynnej życzliwości w ratowaniu księgozbioru Biblioteki Archidiecezjalnej okazał doc. dr Stanisław Herbst.

Książki pakowano do worków z napisem „Priester-Seminar Warschau”, wkładano na samochód i przewożono do zakrytych kościoła w Rokitnie. Niemcy zgadzali się z tym, że księgozbiór należy ocalić, ale radzili przewieźć go z Rokitna do Wrocławia, przypuszczając, iż dobrze broniony Wrocław będzie wolny od działań wojennych.

Od powstania do jesieni 1945 roku Biblioteką Archidiecezjalną opiekował się ks. Zygmunt Nędzyński. 17 listopada 1945 roku władza archidiecezjalna dyrektorem Biblioteki mianowała ks. Stefana Kowalczyka, który z całym zapałem i wytrwałością przystąpił do dzieła uporządkowania księgozbioru. Wartościową pamiątką po nim jest kłamrowy katalog dziesiętny, obejmujący 21.500 książek. Gdy jednak potem doszły mu obowiązki proboszcza i dziekana warszawskiego, wtedy (od dnia 12 stycznia 1951 r.) w charakterze zastępcy wyręczał go w pracy bibliotecznej ks. dr Witold Malej.

W okresie powojennym, jako pełen oddania i poświęcenia magazynier, wielkie zasługi w porządkowaniu naszego księgozbioru położył Franciszek Piekarski († 1953). Nad księgozbiorami popijarskimi całe 5 lat, jako cicha i pracowita „ancilla Scholarum Piarum”, trudziła się docent dr Hanna Pohoska († 1953).

Od 16 VIII 1954 r. były w naszej Bibliotece zdeponowane starodruki Kamedułów Warszawskich i Wigierskich, które po 2 latach zostały przekazane do klasztoru OO. Kamedułów w Bieniszewie. Księgozbiorem tym opiekuje się i porządkuje go o. Makary Trzciański przeor klasztoru, a uprzednio wieloletni gorliwy bibliotekarz klasztoru na Bielanach w Krakowie.

Już dwunasty rok, z całym zapałem, systematycznością i wytrwałością, nad starodrukami Biblioteki Archidiecezjalnej pracuje p. Zofia Popławska. Ona również skatalogowała inkunabuły a następnie wyniki swoich opracowań skonfrontowała z opinią dr Cytowskiej, cenionej specjalistki z tego działu. Od kilku lat karty katalogowe starodruków naszej Biblioteki dla potrzeb katalogu centralnego Biblioteki Narodowej powiela p. Eliza Szandlerowska.

Stan opracowanych pozycji księgozbioru Biblioteki Archidiecezjalnej na dzień 31 XII 1959 przedstawia się następująco:

a) W dziale s t a r o d r u k ó w:

inkunabułów 140,
 starodruków 23455 (w tym 898 broszur).
 Katalog poloników zawiera 1009 pozycji,
 katalog mariologiczny 170.

- b) W dziale druków nowych: 34815 dzieł,
8479 broszur
(druki do 64 stron obj.),
czasopisma 1511 tytułów.
- c) W dziale rękopisów:
rękopisy archiwalne 279,
rękopisy biblioteczne 577.

W roku 1959 zbiory naszej Biblioteki powiększyły się o 1322 woluminy druków nowych i 9 starodruków. Spośród ofiarodawców najcenniejsze pozycje (283 vol.) przekazał nam J. Em. Ks. Kardynał Stefan Wyszyński Prymas Polski.

Z zasobów Biblioteki korzystało wiele osób. Ze względu na potrzeby naszych czytelników w dziale starodruków najpełniejsze opracowanie posiada bibliistyka oraz prawo kanoniczne, z uwzględnieniem polskiego prawodawstwa kościelnego i państwowego.

Dział archiwalny Biblioteki Archidiecezjalnej został wyodrębniony (od 11 X 1958), posiada własne pomieszczenie i może stanowić zaczątek nowego archiwum archidiecezjalnego. Posiada on już nawet własny księgozbiór z uwzględnieniem historii Kościoła w Polsce, historii Archidiecezji Warszawskiej i „varsavianów”.

15 stycznia 1959 r. zapoczątkowaliśmy również w naszej Bibliotece dział muzealny. Gromadzimy w nim stare pieczętki, monety, medale, odznaki. Tymczasowo mieści się on w osobnej szafie, stojącej w dziale archiwalnym Biblioteki.

W ubiegłym roku, staraniem Biblioteki a przy współudziale alum-nów, została przygotowana wystawa hagiograficzna kolorowych ilustracji z egzemplarza *Hortulus animæ* ofiarowanego przez Ks. Bpa J. Modzelewskiego. Urządziliśmy także wystawę książek filozoficznych, które świeżo nadeszły z Francji. Wystawę oglądało duchowieństwo archidiecezji w dniach kursu katechetycznego oraz organiści w czasie swoich rekolekcji.

W ciągu roku 1959 oprawiono 280 książek i czasopism a poza uposażeniem personelu na potrzeby Biblioteki była wydatkowana kwota 16182 zł.

Personel Biblioteki stanowią 3 osoby: ks. dr Witold Malej, Zofia Popławska i Antonina Lipska. Dorywczo pracuje w charakterze pracownika fizycznego Franciszek Bartyzel.

Niniejszy artykuł o Bibliotece Archidiecezjalnej w Warszawie zamyka 10-lecie pracy bibliotecznej ks. dra Witolda Maleja obecnego dyrektora Biblioteki.